

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

**Кыргыз Республикасында
инфляция боюнча баяндама**

2007-жылдын IV чейреги

4 (26)

2008, февраль

Бишкек

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Редакциялык кеңеш:

Төрага: Абдыбалы тегин С.
Кеңештин мүчөлөрү: Цыплакова Л.
Молдоканов Ш.
Урустемов С.
Сейткасымова Р.

Жооптуу катчы: Имаралиева Н.

Басылманын мазмунуна байланыштуу маселелер боюнча:
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дарегине
(996 312) 66-90-59 телефону,
(996 312) 61-07-30 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот.
Электрондук почта: nimaraliev@nbkr.kg

Басылманын таркатылышына байланыштуу суроолор боюнча:
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
Тышкы жана коомдук байланыштар бөлүмүнө
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дарегине
(996 312) 66-90-09 телефону,
(996 312) 61-07-30 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот
Электрондук почта: pr@nbkr.kg
<http://www.nbkr.kg>

Басылма республикадагы жана анын региондорундагы керектөө бааларынын динамикасына түшүндүрмөлөрдү жана инфляциянын негизги факторлорун анализдөөнү камтыйт, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акча-кредит саясаты чөйрөсүндөгү чечимдери жөнүндө маалымдайт жана анда келерки мезгилге инфляциялык болжолдоолор келтирилет. Чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Басылманын маалыматтарын жаңыртуунун акыркы күнү: 2008-жылдын 30-январы.

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинде 2001-жылдын 2-ноябрында каттоодон өткөрүлгөн, 628-номериндеги күбөлүккө ээ.

“UnitPrint” басма борборунда басууга даярдалды жана 300 нускада басылып чыгарылды.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2008-жыл.

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайрадан басылып чыгарылууга жана кайсыл формада жана кандай каражаттар аркылуу болбосун таркатылууга тийиш эмес. Басылманы көчүрүп басууда жана которууда "Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама" басылмасына милдеттүү түрдө таянуу зарыл.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Басылма Улуттук банктын өткөн жылдын ичинде бүткөргөн иши жөнүндө отчету болуп саналат. Ал республиканын экономикалык өнүгүүсү, Улуттук банктын акчакредит саясаты жөнүндө кыскача маалыматты, финансы отчетун, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Бул маалыматтык басылмада Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү жана экономика секторлору боюнча статистикалык маалыматтар камтылат. Ай сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы сектордун өнүгүү тенденциялары жана Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми, тышкы соода түзүмү, эларалык камдар, тышкы карыз, эларалык инвестициялык позиция боюнча маалыматтарын камтыйт. Басылма чейрек сайын - январь, май, июль жана октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары

Басылма Кыргыз Республикасынын банк тутумунун абалына финансылык ортомчу катары анализдөөлөрдү жана анын өнүгүүсүнө, ошондой эле Кыргызстандын банк тутумунун туруктуулугунун курамдык элементтерине баа берүүнү камтыйт. Басылма жарым жылда бир жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма коммерциялык банктарга жана коомчулукка Улуттук банктын иши жөнүндө маалыматтарды берип туруу жана ченемдик документтер менен камсыз кылуу, Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын пропагандалоо максатында, Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоого багытталган. Айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

Улуттук банктын пресс-релизи жалпыга маалымдоо каражаттары, юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн Улуттук банкка жана банк тутумуна тиешелүү окуялар түрмөгүн жана финансы рыногунда апта ичинде болуп өткөн орчундуу жана башка маалыматтарды камтыйт. Жума сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

МАЗМУНУ

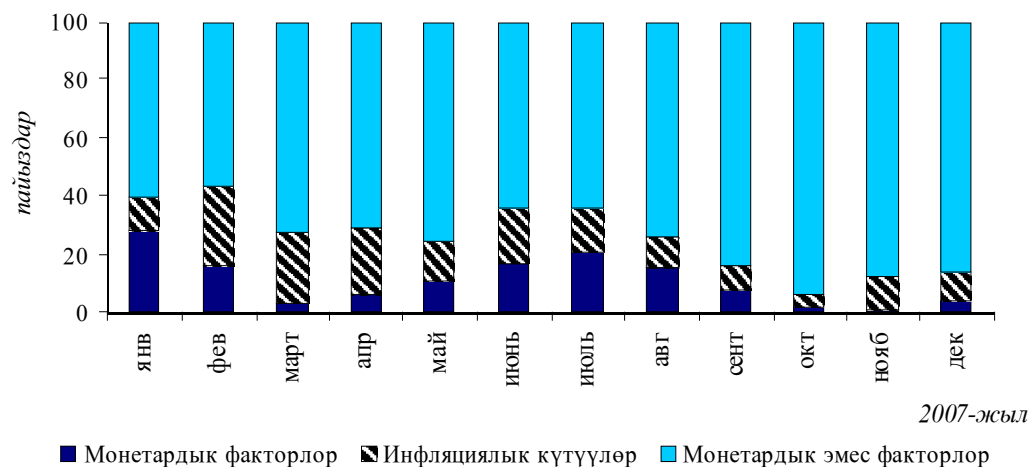
1. УЧУРДА ОРУН АЛГАН ТЕНДЕНЦИЯЛАР	5
2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	7
2.1. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИН ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	7
2.2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН РЕГИОНДОР БОЮНЧА ДИНАМИКАСЫ	12
3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ	13
3.1. АКЧА ТОПТОМДОРУ	13
3.2. ПАЙЫЗДЫК ЧЕНДЕР	15
3.3. АЛМАШУУ КУРСУ	18
3.4. СУРОО-ТАЛАП ЖАНА СУНУШ	20
4. АКЧАКРЕДИТ САЯСАТЫ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕР	23
4.1. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНК БАШКАРМАСЫНЫН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ	23
4.2. АКЧАКРЕДИТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ КОМИТЕТИНИН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ	24
4.3. 2008-ЖЫЛДЫН БИРИНЧИ ЧЕЙРЕГИНДЕГИ ИНФЛЯЦИЯГА БАА БЕРҮҮ	26

1. УЧУРДА ОРУН АЛГАН ТЕНДЕНЦИЯЛАР

2007-жылдын төртүнчү чейрегинин баш жагында инфляция арымынын ыкчамдашы көбүнесе дан эгинине, мунайга жана дүйнөлүк товардык рыноктордо айрым азыктүлүк товарларынын түрлөрүнө баанын өсүшүнөн жана азыраак өлчөмдө өсүшкө ыктаган ички суроо-талаптын таасиринен уланган. Кийинчерээк негизги азыктүлүк товарларына баанын өсүшү басандаган. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматына ылайык, отчеттук чейрек ичинде инфляция¹ 8,9 пайызды, ал эми бүтүндөй 2007-жыл ичинде (2007-жылдын декабры 2006-жылдын декабрына карата) – 20,1 пайызды түзгөн.

Инфляциянын жалпы деңгээли монетардык² сыяктуу эле, монетардык эмес факторлордун³ таасири астында калыптанган. Улуттук банктын берген баасы боюнча, банктардан тышкаркы акчалардын көлөмүнүн жана сомдун алмашуу курсунун өзгөрүүсүн камтыган монетардык факторлордун таасири 3,3 пайызды түзгөн. Калктын инфляциялык күтүүлөрү⁴ 10,7 пайыз өлчөмүндө таасир эткен. Инфляциянын түптөлүүсүнө эң чоң салымды 86,0 пайызды түзгөн монетардык эмес факторлор кошкон.

1.1-сүрөт. Инфляция факторлорунун салымы

Кароого алынган мезгил ичинде инфляция динамикасы экономикалык жигердүүлүктүн артышынын уланып жатышы, четөлкө валюталарын үстөк сунуштоо, товардык рыноктордогу атаандаштыктын төмөндүгү жана мамлекеттик бюджеттен утурумдук керектөөлөргө чыгашалардын кө-

¹ Керектөө бааларынын индексинин (КБИ) өзгөрүүсү.

² Монетардык факторлордун салымына баа берүү дегенден улам, ал сомдун алмашуу курсунун жана банктардан тышкаркы акчалардын (М0) өзгөрүүлөрүнүн, мезгил аралык тыныгуу жана сезондуулук факторлорун эске алуу менен, инфляциянын деңгээлине тийгизген таасирине баа берүүнү түшүнүү зарыл.

³ Монетардык эмес факторлордун салымына баа берүү дегенден улам, өндүрүүчүлөр баасынын, нан азыктарына, алкоголь ичимдиктерине, бензинге баалардын, туракжай коммуналдык кызмат көрсөтүүлөрүнө, байланыш жана жүргүнчүлөрдү ташуу транспортторунун кызмат көрсөтүүлөрүнө баалардын, мезгил аралык тыныгуу жана сезондуулук факторлорун эске алганда, инфляциянын деңгээлине таасирине баа берүүнү түшүнүү зарыл.

⁴ Инфляциялык күтүүлөрдүн салымына баа берүү дегенден улам, инфляциялык инерция көрсөткүчтөрүнүн, башкача айтканда, таасир этүү коэффициентине корректировкалоо менен өткөн мезгилдин инфляция салымына баа берүүнү түшүнүү зарыл.

бөйүүсү, соода балансынын тартыштыгынын өсүшүнүн уланышы шартында түптөлгөн.

Инфляция арымынын тездеши шартында Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы банк тутумунан үстөк ликвиддүүлүктү алып салуу боюнча операциялардын көлөмүн көбөйткөн. Атап айтканда, Улуттук банктын ноталарын сунуштоо көлөмү көбөйтүлгөн, бул Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 14 күндүк ноталарынын кирешелүүлүгүн 2006-жылдын төртүнчү чейректегисиндегине салыштырганда 5,5 пайыздык пунктка, 28 күндүк ноталардыкы – 6,5 пайыздык пунктка көбөйүүсүнөн көрүнгөн. Репе операциялары сегментинде орточо пайыздык чен 3,7 пайыздык пунктка, ал эми улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер сегментинде 2006-жылдын ушул эле мезгилдегиге салыштырганда 2,1 пайыздык пунктка өскөн.

Экономикалык ишкердиктин жигердүүлүгүнүн артышы, кредиттик ресурстарга жогорку суроо-талап акча сунушунун өсүшүн шарттаган, ал негизинен валюталык канал аркылуу ишке ашырылган. 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде акча базасынын өсүшү 15,2 пайызды, M2X акча массасы – 11,6 пайызды түзгөн.

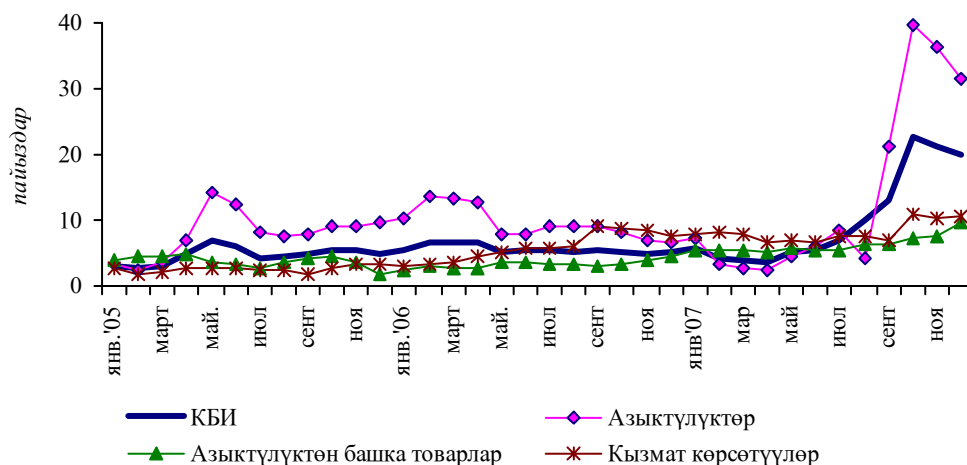
2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

2.1. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИН ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматына ылайык, 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде инфляция деңгээли 8,9 пайызды түзгөн, бул 2006-жылдын төртүнчү чейрегиндегиге салыштырганда 6,4 пайыздык пунктка жогору.

Жылдык эсептөөдө инфляция (2007-жылдын декабры 2006-жылдын декабрына карата) 20,1 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Мында товарларга баанын өсүшү 21,3 пайызды түзүп, ал эми кызмат көрсөтүүлөр 10,6 пайызга кымбаттаган. Баанын жалпы деңгээли азыктүлүк товарларына (алсак, нан жана сүт азыктарына, майларга жана тоң майларга, эт азыктарына) жана калайык-калкка акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөрдүн айрым түрлөрүнө (билим берүү, коомдук тамактануу) баанын жогорку өсүш арымы менен аныкталган.

2.1-сүрөт. Инфляциянын жылдык динамикасы жана аны түзүүчүлөр

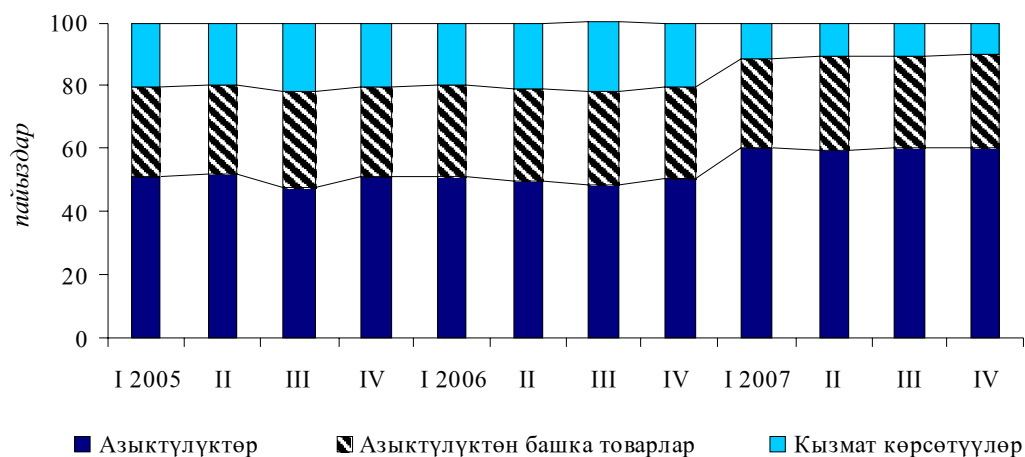
2007-жылдын төртүнчү чейрегиндеги инфляция динамикасында керектөө бааларынын өсүшү 9,0 пайызды түзгөн октябрь айын өзгөчө бөлүп көрсөтүү зарыл (Кыргызстанда бааны мындай өсүшү 1994-жылдын февраль айында катталган эле). Кароого алынып жаткан жылдын ноябрь-декабрь айларында азыктүлүк товарлар рыногундагы, октябрдагы баанын жогорулап кетишинин таасиринен улам түптөлгөн баа жагдайы, турукташуу менен негизги азыктүлүк товарларына баанын өсүшү басандаган.

Отчеттук мезгил ичинде башка азыктүлүк товарлары менен катар керектөө куржунунун болжол менен 60 пайызын ээлеп турган «тамакаш азыктары жана алкогольсуз суусундуктар» тобунда товарлардын кымбатташы керектөө бааларынын өсүшүнүн башкы себебинен болгон. Бул топко баанын өсүшү 2006-жылдын төртүнчү чейрегиндегиге салыштырганда 9,0 пайыздык пунктка көбөйүп, 12,8 пайызды түзгөн. Азыктүлүк товарларына (өзгөчө нан жана сүт азыктарына, майларга жана тоң майларга) баанын

өсүшү, алардын дүйнөлүк товар рынокторунда кымбатташы жана өндүрүштү арттыруу мүмкүнчүлүктөрүнүн чектелүү экендиги шартында ички суроо-талаптын артышы менен шартталган.

Түшүмдүүлүктүн төмөндөшүнүн жана дан эгиндерин айдоо аянттарынын азайгандыгынын натыйжасында акыркы жылдарда аларды дүн жыйноонун кыскарууга ык коюусунун туруктуу тенденциясы байкалууда. Дан эгиндерин өндүрүү (иштетилгенден кийинки салмагында) бүтүндөй республика боюнча 1491,1 миң тоннаны түзгөн жана 2006-жылдагыга салыштырганда 4,6 пайызга, анын ичинде буудай – 15,6 пайызга төмөндөгөн. Дан эгиндердин жана буурчак өсүмдүктөрүнүн (жүгөрүнү кошо алганда) орточо түшүмдүүлүгү республика боюнча ар гектарынан 24,3 центнерди (иштетилгенден кийинки салмагында) түзгөн, ал эми 2006-жылы бул көрсөткүч ар гектарынан 24,8 центнерде катталган эле.

2.2-сүрөт. КБИнин түзүмү

2007-жылдын октябрь айында ушул жылдын экинчи чейрегинде башталган азыктүлүк товарларына баалардын өсүшү максималдуу чегине жеткен. Алсак, «нан азыктары жана талкандар» товарлар тобунда 2006-жылдын декабрына карата баанын өсүшү 80,1 пайызды түзгөн, анын ичинде биринчи жана жогорку сорттогу буудай уну, тиешелүүлүгүнө жараша, 115,9 жана 102,5 пайызга; нан – 91,6 пайызга кымбаттаган. Кийинки айларда бир чети кабыл алынган чаралардан улам (азыктык буудайдын запасынан пайдалануу, норма боюнча сатып өткөрүү, салыктык чендерди төмөндөтүү ж.б.у.с.), бул топтогу дефляция 9,7 пайызды түзгөн. Бүтүндөй алганда, нан азыктары жана талкандар 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде 19,1 пайызга, ал эми 2006-жылдын декабрына салыштырганда – 62,6 пайызга кымбаттаган. Бул топтун керектөө бааларынын өсүшүнө кошкон салымы 3,0 пайыздык пункту түзгөн.

Дан эгиндери рыногунда конъюнктуранын өзгөрүүсү ал кошулуп жасалган продукцияларга да таасирин тийгизген. Алсак, мисалы, дан эгиндеринин кымбатташынан улам, тоюттардын наркы да кымбаттаган, муну этке, эт азыктарына жана жумурткага баанын өсүшү менен да түшүндүрүүгө болот. 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде эт жана эт азык-

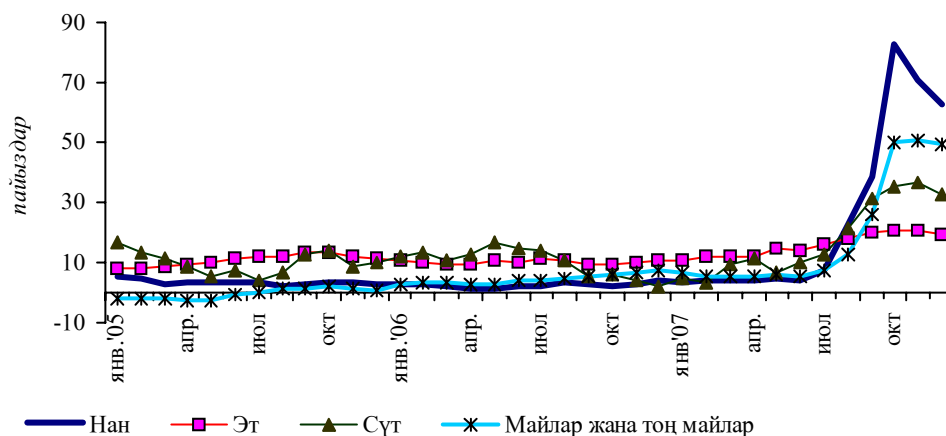
Маалымат үчүн:

- (1) Республикада агроөнөржай комплексин өнүктүрүү үчүн ири азыктүлүк корпорацияларын (холдингдерди) жана дан эгиндеринин буфердик запасын түзүү пландаштырылууда. Бардык ушул долбоорлор агроөнөржай комплексин өнүктүрүүнүн 2008-2010-жылдарга эсептелинген үч жылдык программасында камтылат. Республиканын дан эгиндер запасы Мамлекеттик азыктүлүк корпорациясы алдында түзүлөт жана Мамлекеттик материалдык резервдин запастарынан тышкары, ага жыл сайын 100-150 миң тоннага жакын буудай салынып турат.
- (2) Жазгы талаа иштерине даярдык көрүү жана аны өткөрүүгө байланыштуу дыйкан чарбаларына Мамлекеттик материалдык резервден 10 миң кубометр дизель отунун, ошондой эле жогорку сорттогу үрөндү товардык кредит түрүндө берүү пландаштырылууда. Мындан тышкары 200 миллион сомго айылчарба техникасы жана 30 млн. сомго минералдык жер семирткичтер сатылып алынат. Товар өндүрүүчүлөрдү кредиттер менен камсыз кылуу максатында «Айыл Банк» ААКсы жылдык 7 пайыз алдында насыяларды берүү үчүн 100 млн. сом суммасында ссудаларды берет.

тарына баа, малчарба азыктарын өндүрүүнүн айрым бир көбөйүүсүнө карабастан, мурунку жылдын тиешелүү чейрегиндегиге салыштырганда 20,0 пайызга өскөн.

2007-жылдын төртүнчү чейрегинде сүт азыктарына, майларга жана тоң майларга баанын өсүү тенденциясы уланган. Азыктүлүктүн бул тобу отчеттук мезгил ичинде, тиешелүүлүгүнө жараша, 13,8 жана 19,9 пайызга кымбаттаган. Бул топтун баанын жалпы өсүшүнө кошкон салымы 0,9 пайыздык пункт чегинде катталган.

2.3-сүрөт. Азыктүлүктөргө баанын жылдык динамикасы

Үчүнчү чейректе байкалган жашылча-жемишке баанын сезондук төмөндөөсүнөн кийин, 2007-жылдын октябрь-декабрь айларында товарлардын бул тобуна баанын өсүшү 21,2 пайызды түзгөн. Жемиштердин наркынын олуттуу кымбатташы байкалып, ал 2006-жылдын тиешелүү чейрегиндегиге салыштырганда 55,5 пайызды түзгөн. Коңшу өлкөлөрдүн ага карата суроо-талабынын артышы баанын жогорулоосунун негизги себе-

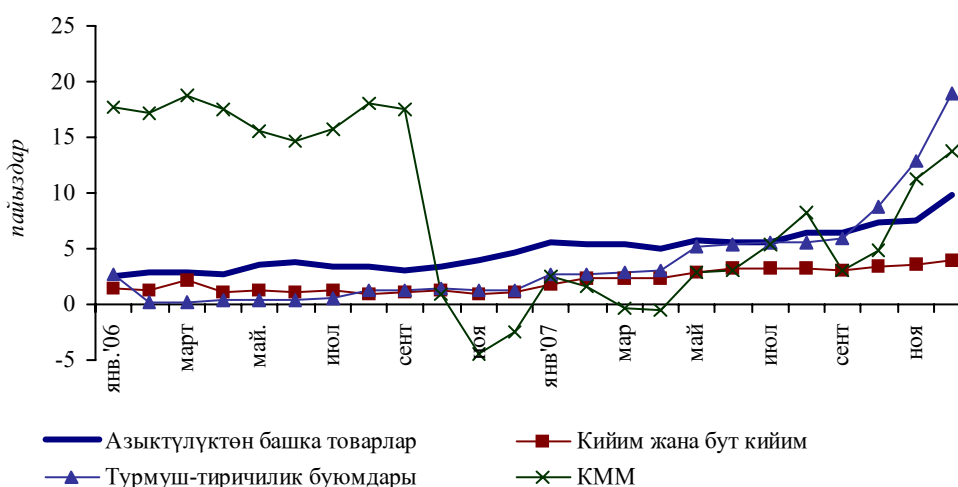
бинен болгон. Алдын ала алынган маалыматтар боюнча, 2007-жыл ичинде жемиштерди экспорттоо 2006-жылга караганда натуралай алганда 2,1 эсеге, ал эми нарктык көрсөткүчтө – 2,9 эсеге көбөйгөн. Жашылча-жемиш тобунун керектөө бааларынын жалпы өсүшүнө салымы 1,8 пайыздык пункту түзгөн.

2007-жылдын кароого алынып жаткан чейрегинде алкоголь ичимдиктерине жана тамекилерге баанын өсүшү 6,3 пайыз чегинде катталган (2006-жылдын төртүнчү чейрегинде – 0,6 пайыз).

2007-жылдын төртүнчү чейрегинде азыктүлүктөн башка товарларга баа индекси 4,8 пайызга өскөн. Жылдын май айынан тартып күйүүчү-майлоочу материалдарга баанын жогорулоосу байкалган; төртүнчү чейректе КММга баанын өсүшү 4,9 пайызды, анын ичинде бензинге баа – 5,3 пайызды, дизель отунуна – 3,4 пайызды түзгөн. Мунайзаттарын кайра иштетүү заводдорунун продукцияларына жөнөтүү баасынын жогорулоосуна байланыштуу ички рынокто негизги берүүчүлөрдүн биринин чекене жана дүң бааларынын көбөйтүүсү КММга баанын өсүп кетишинин негизги себебинен болгон.

Кароого алынып жаткан мезгилде 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы кымбаттоодон кийин, туракжайларды күтүү жана ремонттоо үчүн материалдарга баанын коррекцияланышы байкалган. 2007-жылдын төртүнчү чейреги ичинде дефляция 3,2 пайызды түзгөн, бирок 2006-жылдын ушул эле чейрегине салыштырганда баалар 28,4 пайызга өскөн, бул ички жана тышкы суроо-талаптын жогору болушу менен шартталган. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматына ылайык, курулуш дүң продукцияларынын жалпы көлөмү 2007-жылы 2006-жылга караганда 20,2 пайызга көп болгон; алдын ала алынган маалыматтарга ылайык, курулуш материалдарын экспорттоо 52,8 пайызга көбөйгөн.

2.4-сүрөт. Азыктүлүктөн башка товарларга баанын жылдык динамикасы

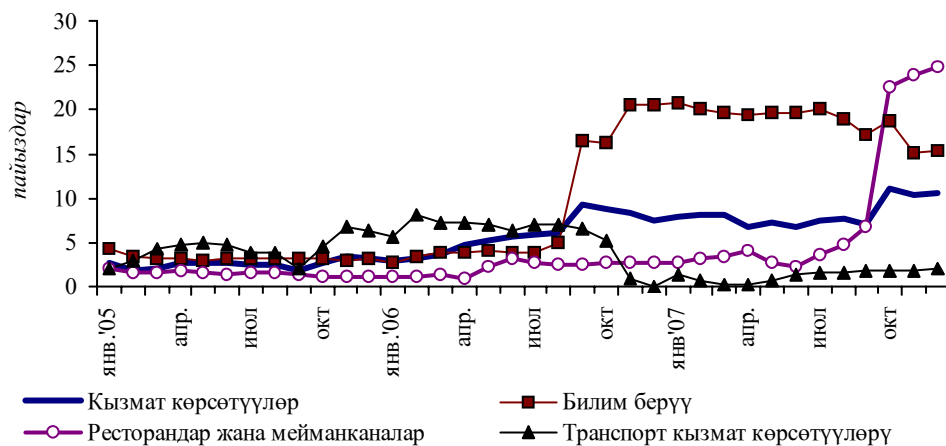

Калкка акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын индекси 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде 4,5 пайызга (2006-жылдын төртүнчү чейрегинде – 1,1 пайыз) өскөн. Бул топтогу баанын жана тарифтердин динамикасы

касы, негизинен, коомдук тамактануу кызмат көрсөтүүлөрүнө баанын 17,9 пайызга өсүшүнүн эсебинен келип чыккан. Билим берүү жана саламаттыкты сактоо кызмат көрсөтүүлөрү, тиешелүүлүгүнө жараша, 2,2 жана 0,6 пайызга кымбаттаган.

Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын индекси жылдык эсептөөдө 10,6 пайызга өскөн, анын ичинде коомдук тамактануу кызмат көрсөтүүлөрүнө баанын өсүшү 25,9 пайызды түзгөн.

2.5-сүрөт. Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын жылдык динамикасы

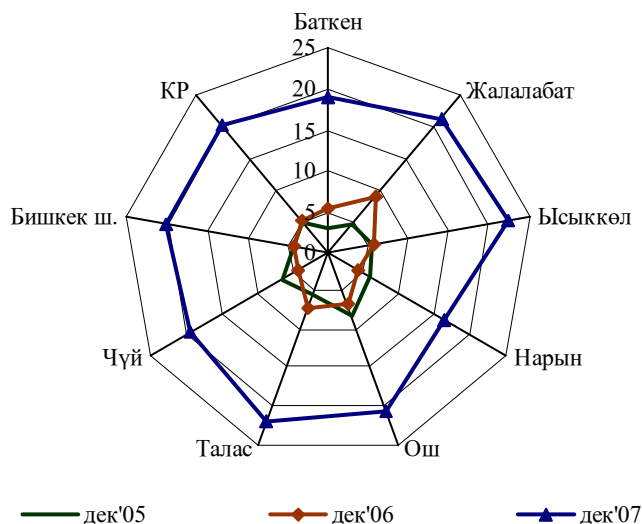

2.2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН РЕГИОНДОР БОЮНЧА ДИНАМИКАСЫ

2007-жылдын төртүнчү чейрегинде республиканын бардык региондорунда керектөө бааларынын өсүшү мурунку жылдын ушул эле мезгилиндеги көрсөткүчүнөн олуттуу ашкан. Баанын көбүрөөк жогорулоосу Талас (14,6 пайыз) жана Ысыккөл (10,2 пайыз) областтарында катталган. Бардык областтарда баанын өсүшүнүн негизги факторунан болуп азыктүлүк товарларына баанын жогорулоосу саналгандыгына карабастан, региондордогу азыктүлүккө орточо баа бири-биринен айырмаланган, алсак, Талас областында тамакаш азыктары 20,6 пайызга, Ошто – 7,6 пайызга кымбаттаган.

Бишкек шаарында баанын өсүшү 9,5 пайыз чегинде катталып, тамакаш азыктары 14,3 пайызга кымбаттаган.

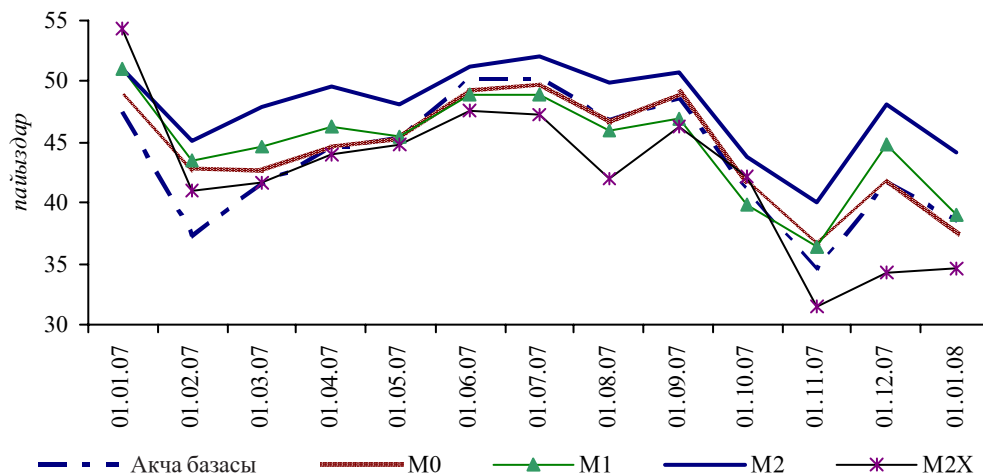
2.6-сүрөт. Инфляциянын областтар боюнча жылдык динамикасы

3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ

3.1. АКЧА ТОПТОМДОРУ

3.1-сүрөт. Акча топтомдорунун жылдык номиналдык өсүш арымы

3.1.1 Акча базасы

Акча базасы 2008-жылдын 1-январына карата 31575,9 млн. сомду түзгөн жана номиналдык түрдө 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде 15,2 пайызга, ал эми реалдуу алганда 5,7 пайызга көбөйгөн. Акча базасынын жылдык өсүшү номиналдык түрдө 38,5 пайызды жана реалдуу алганда 15,3 пайызды түзгөн.

Акча базасынын түптөлүү булактарын анализдөөлөрдү жүргүзүү 2007-жылдагы акча базасынын өсүшү негизинен, таза эларалык камдардын (резервдер) 48,6 пайызга өскөндүгүнө байланыштуу Улуттук банктын таза четөлкө активдеринин 45,4 пайызга көбөйүүсүнүн эсебинен (алардын акча базасынын өзгөрүүсүнө кошкон салымы 49,7 пайыз) жүргөндүгүн чагылдырууда.

Таза ички активдердин көлөмүнүн өзгөрүүсүнүн акча базасынын өсүшүнө тийгизген таасири отчеттук мезгил ичинде (-)11,2 пайызда терс мааниде катталган, бул эң оболу, Өкмөттүн депозиттеринин көлөмүнүн көбөйүүсүнө демек, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Улуттук банктын алдындагы таза милдеттенмелеринин төмөндөшүнө байланыштуу болгон.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн, негизинен мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынын кирешелерден 3144,8 млн. сомго артышына байланыштуу жүргөн операциялары акча базасынын операциялар боюнча өзгөрүүсүнө негизги таасирди тийгизген (отчеттук мезгил ичинде өсүш 4141,5 млн. сомду түзгөн). Улуттук банктын операциялары камдык акчалардын көлөмүн 996,8 млн. сомго көбөйткөн эң башкысы бул, Улуттук банк тарабынан жүргүзүлгөн валюталык интервенциялардын (1814,9 млн. сом) эсебинен камсыз кылынган. Мында, Улуттук банк тарабынан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн баалуу кагаздары (репо) жана Улуттук банктын ноталары менен ачык рынокто жүргүзүлгөн операциялар акча базасын 1006,2 млн. сомго жарым-жартылай кыскарткан.

2007-жылдын төртүнчү чейреги ичинде акча базасынын түзүмү төмөнкүдөй өзгөрүүгө дуушар болгон: жүгүртүүдөгү нак акчанын үлүшү 88,8 пайыздан 87,3 пайызга чейин азайган. Демек, коммерциялык банктардын Улуттук банктагы корреспонденттик эсептериндеги каражаттарынын үлүшү 11,2 пайыздан 12,7 пайызга чейин көбөйгөн.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде жүгүртүүдөгү акча 13,3 пайызга көбөйгөн жана 2008-жылдын 1-январына карата абал боюнча 27561,9 млн. сомду түзгөн. 2007-жыл ичинде жүгүртүүдөгү акчанын өсүшү 38,4 пайызды түзгөн, бул 2006-жылдагы өсүш арымынан – 48,4 пайыздан төмөн.

3.1.2. M2 Акча топтому

2008-жылдын 1-январына карата улуттук валютадагы M2 акча массасы 34768,7 млн. сомду түзгөн. M2 топтомунун 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде көбөйүүсү номиналдык түрдө 15,4 пайызды жана реалдуу алганда – 5,9 пайызды түзгөн. Жылдык эсептөөдө M2 акча массасы номиналдык түрдө 44,2 пайызга, ал эми реалдуу алганда 20,1 пайызга көбөйгөн.

M2 акча топтомунун көлөмүнүн көбөйүүсү отчеттук мезгил ичинде банктардан тышкаркы акчалардын 13,2 пайызга жана улуттук валютадагы депозиттердин 23,3 пайызга өсүшү менен шартталган. Мында которулмалуу депозиттердин (талап боюнча төлөнүүчү) көлөмүнүн өсүшү 20,9 пайызды, ал эми калган депозиттер (мөөнөттүү) – 27,2 пайызды түзгөн. 2007-жыл ичинде улуттук валютадагы депозиттердин көлөмүнүн көбөйүшү 72,3 пайызды түзгөн, бул анын 2006-жылдагы өсүш арымынан жогору (62,3 пайыз).

M2 кеңири мааниде колдонулуучу акча мультипликатору жыл башындагыга салыштырганда көбөйгөн жана 2008-жылдын 1-январына карата 1,101ди түзгөн (2007-жылдын 1-октябрына карата – 1,099).

3.1.3. M2X акча топтому

Четөлкө валютасындагы депозиттерди камтыган M2X акча массасынын көлөмү отчеттук мезгил ичинде 11,6 пайызга көбөйүү менен 2008-жылдын 1-январына карата 43018,0 млн. сомду түзгөн (2007-жылдын 1-октябрына карата – 38537,3 млн. сом).

Кеңири мааниде колдонулуучу акчанын өсүшү коммерциялык банктардын¹ депозиттик базасынын 9,1 пайызга жана банктардан тышкаркы нак акчалардын 13,2 пайызга көбөйүшүнүн эсебинен жүргөн. Мында четөлкө валютасындагы депозиттердин көлөмү 1,9 пайызга кыскарган, ал эми жылдык мааниде алардын 0,9 пайызга өсүшү катталган (2007-жылдын декабры 2006-жылдын декабрына карата). Ал эми, өткөн жылдын төртүнчү чейрегинде бул депозиттердин 28,6 пайызга, жылдык мааниде алганда – 53,1 пайызга көбөйүшү белгиленген (2006-жылдын декабры 2005-жылдын декабрына карата).

M2X акча массасынын түзүмү 2007-жылдын баш жагына салыштырганда төмөнкүдөй өзгөрүүгө дуушар болгон:

¹ Лицензиясы кайтарылып алынган, бирок жоюу процесси акырына чыга элек коммерциялык банктардын маалыматтарын кошо алуу менен.

- банктардан тышкары акчалардын үлүшү 60,0 пайыздан 61,2 пайызга чейин көбөйгөн (2007-жылдын 1-октябрына карата – 60,8 пайыз);
- улуттук валютадагы депозиттердин үлүшү 14,5 пайыздан 18,6 пайызга чейин көбөйгөн (2007-жылдын 1-октябрына карата – 17,0 пайыз);
- четөлкө валютасындагы депозиттердин үлүшү 25,5 пайыздан 20,2 пайызга чейин төмөндөгөн (2007-жылдын 1-октябрына карата – 22,2 пайыз).

M2X акча массасынын кеңири көрсөткүчүнүн түптөлүү булактарына жүргүзүлгөн анализдөөлөр, анын 2007-жылдын баш жагынан тартып өзгөрүүсүнө банк тутумунун таза четөлкө активдеринин, эң оболу, Улуттук банктын таза эларалык камдарынын жана экономикага кредиттин 79,7 пайызга өсүшү менен шартталган, банк тутумунун таза ички активдеринин көбөйүүсүнүн эсебинен орчундуу таасир тийгизгендигин көрсөтүүдө.

Кеңири мааниде колдонулуучу акчалардын мультипликатору 2007-жылдын баш жагына салыштырганда төмөндөгөн жана 2008-жылдын 1-январына карата 1,362ни түзгөн (2007-жылдын 1-октябрына карата – 1,406).

Туруктуу алмашуу курсу боюнча четөлкө валютасындагы депозиттерди камтыган M2X кеңири мааниде колдонулуучу акчалардын жүгүртүү тездиги 2008-жылдын 1-январына карата 4,0 түзгөн (2007-жылдын 1-октябрына карата – 4,0). Экономиканы монетизациялоонун M2X акча топтому боюнча эсептелген коэффициенти 25,3 пайызды түзгөн (2007-жылдын 1-октябрына карата – 25,2).

3.2. ПАЙЫЗДЫК ЧЕНДЕР

3.2.1. Акча рыногу

2007-жылдын төртүнчү чейрегинде банктар аралык кредиттик ресурстар рыногундагы пайыздык чендер ликвиддүүлүк деңгээлинин өзгөрүлүп туруусунун жана анын банк тутумунда концентрациялануусунун, ошондой эле инфляция арымынын тездешти, акчакредит саясатынын таасирдүүлүгүн күчөтүү боюнча Улуттук банк тарабынан тиешелүү чаралардын көрүлүшү шартында түптөлгөн.

Улуттук банк, өз ноталарын үстөк ликвиддүүлүктү алып салуу каражаты катары колдонуп, жүгүртүү мөөнөтү 14 жана 28 күн болгон ноталарынын эмиссия көлөмүн көбөйтүүнү уланткан, ал эми ноябрь айынан тартып жүгүртүү мөөнөтү 3 жана 6 ай болгон ноталарды жайгаштырууну баштаган. Улуттук банктын ноталарын жумалык сунуштоо көлөмү 150 млн. осмдон 460 млн. сомго чейин өскөн. Декабрь айынын акырында аукциондордон тышкары 520,0 млн. сом суммасында ноталар кошумча жайгаштырылган. Ноталарга суроо-талап октябрь айынын башында аларды сунуштоого караганда жайыраак өскөн, ал эми аукциондордо жарыяланган эмиссия көлөмү ушул мезгил ичинде берилген билдирмелердин көлөмүнөн олуттуу ашкан, бул алардын кирешелүүлүгүнүн жогорулоосунан көрүнгөн. Андан ары рынок жаңы шарттарга ылайыкташа алган, буга олуттуу деңгээлде банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүктүн сезондук өсүшү түрткү бол-

гон: жүгүртүү мөөнөтү 14 жана 28 күндүк ноталарга суроо-талап байкалаарлык өскөн, ал эми алардын кирешелүүлүгү төмөндөп, жыл аягында, тиешелүүлүгүнө жараша 8,0 жана 8,4 пайызга жеткен. Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 3 жана 6 айлык ноталарына суроо-талап жогору болгон эмес, бул алардын рынокко жаңыдан аралашып жаткандыгына, ошондой эле негизинен коммерциялык банктардын үстөк ликвиддүүлүгүнүн кыска мөөнөттүү мүнөздө экендигине жараша болгон. Жүгүртүү мөөнөтү 14 күн болгон ноталардын кирешелүүлүгү төртүнчү чейрек ичинде орточо алганда 9,3 пайызды түзүү менен 2007-жылдын үчүнчү чейрегиндегиге салыштырганда 5,4 пайыздык пунктка өскөн, ал эми 28 күндүк ноталар сегментинде кирешелүүлүк 6,1 пайыздык пунктка көбөйүү менен 10,3 пайызды түзгөн. Жүгүртүү мөөнөтү 3 ай болгон ноталарынын кирешелүүлүгү ушул мезгил ичинде орточо алганда 9,6 пайызды түзгөн. 2006-жылдын төртүнчү чейрегиндегиге салыштырганда жүгүртүү мөөнөтү 14 күндүк ноталардын кирешелүүлүгү 5,5 пайыздык пунктка, 28 күндүк ноталар – 6,5 пайыздык пунктка көбөйгөн.

Мурда жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталардын утурумдук кирешелүүлүгүнө байланыштырылып белгиленген эсептик чен, 8-ноябрдан тартып 28 күндүк ноталардын акыркы 20 аукциондо түптөлгөн кирешелүүлүгүнүн орточолонгон мааниси катары эсептелине баштаган. Бул мезгилдин акырына карата эсептик чендин мааниси чейрек башындагыга караганда 1,4 пайыздык пунктка көбөйүү менен 8,8 пайызды түзгөн. «Овернайт» кредиттери боюнча 1,5 коэффициенти менен эсептик ченге теңдештирилген чен, мезгил акырына карата 13,2 пайызды түзгөн. Кароого аланып жаткан мезгил ичинде Улуттук банк коммерциялык банктарды «овернайт» кредиттерин берүү аркылуу рефинансылоо операцияларын жүргүзгөн эмес.

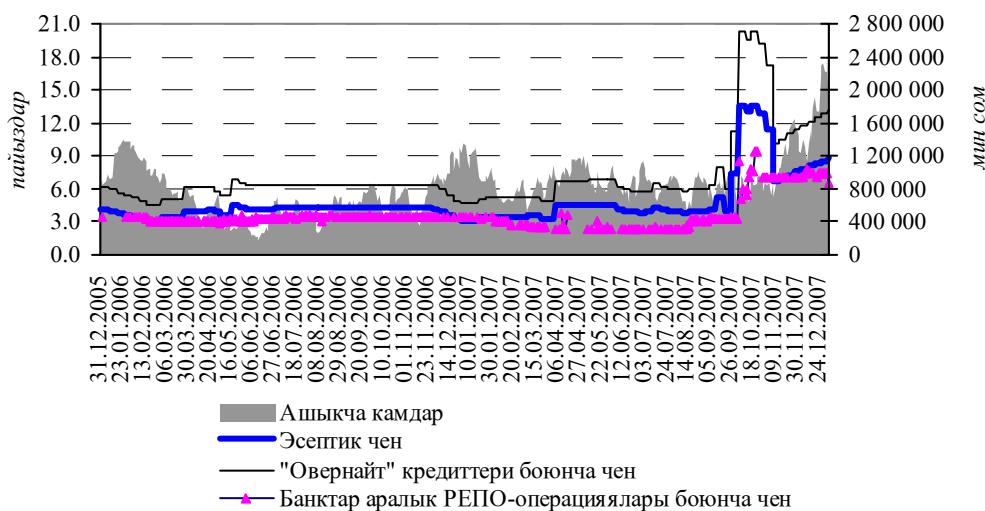
Улуттук валютадагы банктар аралык кредиттердин наркы, ошондой эле анын волатилдүүлүгү отчеттук мезгилдин баш жагында, Улуттук банктын ноталары рыногунда кирешелүүлүктүн өсүшүнүн таасири астында, байкалаарлык жогорулаган. Кийинчерээк жагдай бир азга турукташуу менен банктар аралык кредиттерге пайыздык чендер бир аз эле өзгөрүүгө дуушар болуп турган. Репо операциялары сегментинде отчеттук чейрек ичиндеги орточо чен, өткөн чейректеги ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 4,4 пайыздык пунктка өсүү менен 7,2 пайызды түзгөн. Банктар аралык улуттук валютадагы кредиттердин наркы 2,3 пайыздык пунктка, 4,7 пайызга чейин жогорулаган. 2006-жылдын төртүнчү чейрегине караганда репо операциялары сегментинде орточо пайыздык чен 3,7 пайыздык пунктка, ал эми банктар аралык улуттук валютадагы кредиттер сегментинде – 2,1 пайыздык пунктка өскөн.

Ички банктар аралык кредит рыногунда четөлкө валютасындагы операциялар сегментинде чендердин деңгээли бүтүмдөрдүн мөөнөтүнө жараша 2,8 пайыздан 6,0 пайыз чегинде өзгөрүлүп турган. Отчеттук чейрек ичинде орточо алганда банктар аралык четөлкө валютасындагы кредиттердин наркы, андан мурдагы чейректегиге салыштырганда 0,1 пайыздык пунктка жогорулоо менен 6,5 пайызды түзгөн. 2006-жылдын ушул эле мезги-

линдегисине салыштырганда бул кредиттер боюнча чен негизинен, кредиттөө мөөнөттөрүн узартуунун эсебинен 2,1 пайыздык пунктка жогорулаган.

3.2-сүрөт. Акча рыногунун чендик динамикасы

2007-жылдын төртүнчү чейрегинде банк тутумун үстөк ликвиддүүлүктөн арылтуу максатында Улуттук банк коммерциялык банктар менен 745,5 млн. сом суммасына кайтарым репо-келишимдерин түзүү менен репо шарттарында МКВ (ж) сатуу боюнча аукциондорун жарыялаган. Өткөн чейректегиге салыштырганда Улуттук банктын репо-операцияларынын көлөмү 62,4 пайызга кыскарган, ал эми алар боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 2,5 пайыздык пунктка, 6,7 пайызга чейин жогорулаган, мөөнөттүүлүгү 30 күндөн 40 күнгө чейин өскөн. Ошондой эле, отчеттук чейректе Улуттук банкагы мөөнөттүү депозиттик эсептерге 80,0 млн. сом суммасында, 1,8 пайыздык чен алдында 7 күндүк мөөнөткө коммерциялык банктардын каражаттарын жайгаштыруу операциялары жүргүзүлгөн.

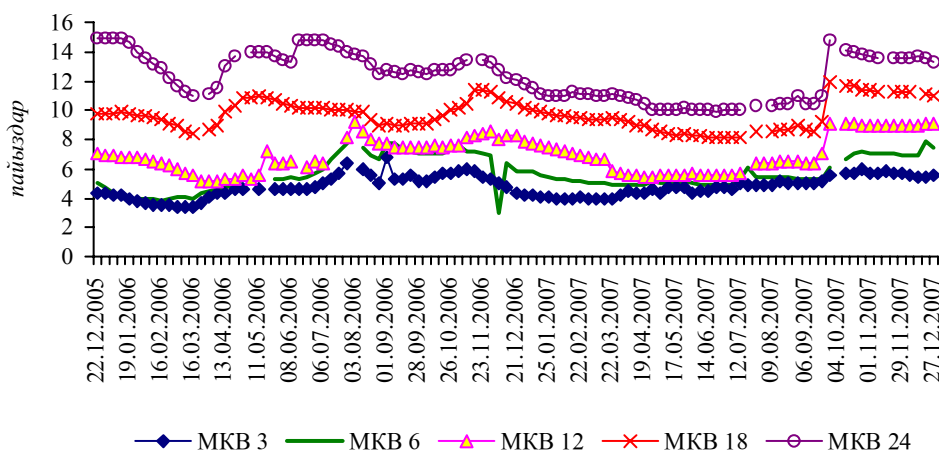
Кайтарым своп-операцияларын (34,5 млн. АКШ доллары суммасында) жүзөгө ашыруу менен Улуттук банк төртүнчү чейрек ичинде 1212,1 млн. сом үстөк ликвиддүүлүктү алып салууга жетише алган. Бул операциялардын орточо мөөнөттүүлүгү 50 күндү түзгөн.

3.2.2. Мамлекеттик казына векселдери

Октябрь айынын алгачкы жумасында МКВлардын биринчилик рыногунда анын бардык түрү боюнча тооруктар, кирешелүүлүктүн өтө эле олкулуктугуна байланыштуу, өткөрүлбөгөн катары таанылган. Кийинчерээк рыноктогу жагдай турукташып, векселдердин кирешелүүлүгү төртүнчү чейректе бир аз эле өзгөрүүгө туш болгон. Мында жүгүртүү мөөнөтү 18 жана 24 ай болгон векселдер сегментинде кирешелүүлүк төмөндөп, ал эми жүгүртүү мөөнөтү 6 ай болгон МКВнын кирешелүүлүгү жогорулаган.

Бүтүндөй алганда төртүнчү чейрек ичинде МКВлардын жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү, андан мурдагы чейректеги көрсөткүчкө салыштырганда 1,8 пайыздык пунктка көбөйүү менен 8,9 пайызды түзгөн, мында кирешелүүлүктүн өсүшү МКВлардын бардык сегменттеринде катталган.

3.3-сүрөт. МКВлардын кирешелүүлүк динамикасы

2006-жылдын төртүнчү чейрегине салыштырмалуу МКВлардын кирешелүүлүгүнүн жалпы деңгээли 0,4 пайыздык пунктка төмөндөгөн, бул рыноктун бардык сегменттеринде кирешелүүлүк көбөйгөн шартта, узак мөөнөттүү векселдердин салыштырма салмагынын азайгандыгына байланыштуу болгон (80,2 пайыздан 53,7 пайызга чейин).

3.3. АЛМАШУУ КУРСУ

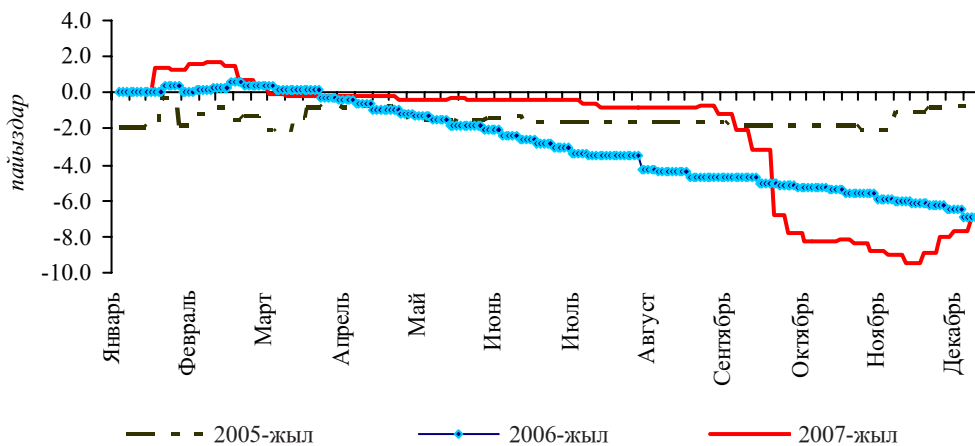
2007-жылдын октябрь-ноябрь айларында валюта рыногундагы жагдай эмгек мигранттарынын акча которууларынын агымынын, айылчарба продукцияларын сатуудан түшкөн каражаттардын агымынын сезондук көбөйүүсүнүн, ошондой эле акчакредит саясатын күчөтүү максатында Улуттук банк тарабынан көрүлгөн чаралардын таасири астында четөлкө валютасын үстөк сунуштоо шартында түптөлгөн. Октябрь айынын башында АКШ долларынын курсунун төмөндөөсү уланган, кийинчерээк анын өзгөрүү алкагы байкалаарлык кыскарган. Ноябрь айынын акырынан тартып айрым коммерциялык банктардын четөлкө валютасына суроо-талабынын артышы жана АКШ долларынын курсунун тышкы рыноктордо дүйнөлүк негизги валюталарга карата жогорулоосуна байланыштуу америка валютасынын чыңдалуу тенденциясы басымдуулук кылып турган. Декабрь айынын акырында гана доллар кайрадан төмөндөй баштаган. АКШ долларынын алмашуу курсунун өтө эле өзгөрүлмөлүүлүгү шартында Улуттук банк кескин өзгөрүүлөрдү жөнгө салуу максатында АКШ долларларын сатып алуу сыяктуу эле, сатуу операцияларын да жүргүзгөн.

Валюта тооруктарында АКШ долларынын орточо салмактанып алынган курсу чейрек ичинде 4,1 пайызга төмөндөө менен отчеттук мезгилдин акырына карата 35,2709 сом/АКШ долл. түзгөн. Алмашуу бюролорундагы доллардын сатуу курсу 1,9 пайызга төмөндөгөн жана декабрдын акырына карата 35,5361 сом/ АКШ долл. түзгөн.

АКШ долларынын эсептик курсу отчеттук мезгилдин акырына карата 35,4988 сом/АКШ долларын түзүү менен чейрек ичинде 3,8 пайызга төмөндөгөн. Салыштыруу үчүн алып көрсөк: 2006-жылдын ушул эле мезгил

ичинде доллардын эсептик курсу чейрек ичинде 2,8 пайызга төмөндөгөн жана 38,1238 сом/ АКШ долл. түзгөн.

3.4-сүрөт. АКШ долларынын эсептик курсунун өзгөрүү арымы

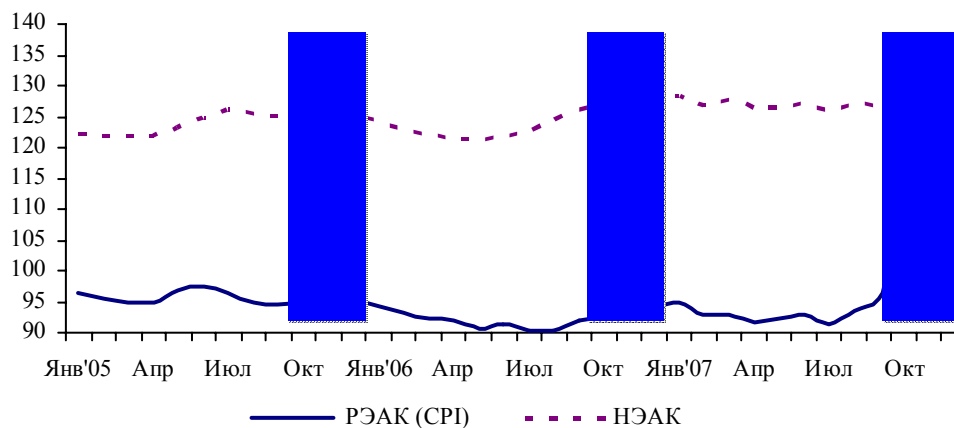
Евро курсунун динамикасы, адаттагыдай эле, анын тышкы рыноктордогу өзгөрүүлөрүнүн, ошондой эле ички рыноктогу сомдун курсунун АКШ долларына карата өзгөрүүсүнүн таасири астында калыптанган. Октябрь айынын башында евро курсунун сентябрда башталган төмөндөөсү уланган, андан соң чейректин акырына чейин негизинен, анын бекемделүү тенденциясы басымдуулук кылган. Жалпысынан чейрек үчүн алмашуу бюролорунда евро нун сатуу курсу бир аз эле өзгөрүп, декабрдын акырында 52,1993 сом/еврону түзгөн. Бул мезгилдин акырына карата эсептик курс 52,0111 сом/еврону түзүү менен чейрек ичинде 1,0 пайызга төмөндөгөн.

Алдынала алынган маалыматтар боюнча сомдун номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун (НЭАК) орточо мааниси 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде мурдагы чейректегиге салыштырмалуу 4,7 пайызга, ал эми 2006-жылдын ушул эле мезгилине караганда 4,0 пайызга көбөйгөн. 2007-жылдын декабрь айынын акырына карата НЭАК индекси 132,4 түзгөн жана 2006-жылдын декабрь айына салыштырганда 3,6 пайызга көбөйгөн жана бул АКШ долларынын, орус рублинин жана казак тенгесинин сомго карата алмашуу курстарынын төмөндөөсү менен шартталган.

Сомдун реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индексинин (РЭАК) орточо мааниси, өткөн жылдын төртүнчү чейрегинде мурунку чейректегиге караганда 12,6 пайызга жана 2006-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, 13,3 пайызга көбөйгөн. 2007-жылдын декабрь айынын акырында РЭАК индекси 104,1 түзгөн жана 2006-жылдын декабрына салыштырганда 11,4 пайызга көбөйгөн. Үчүнчү чейректин акырынан тартып байкалган негизги соодалык валюталардын алмашуу курстарынын сомго карата төмөндөшү жана Кыргызстанда инфляциянын тездик менен өсүшү кароого алынып жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча РЭАК индексинин өсүшүнүн негизги факторлорунан болуп саналат. 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде Кыргыз Республикасында инфляция 8,9 пайызды түзгөн, ошол эле учурда негизги соода өнөктөштөрдөн болгон өлкөлөрдүн тиешелүү көрсөткүчү, алдынала эсептөөлөр боюнча 4,3 пайызды түзгөн. Жылдын

акырына карата Кыргыз Республикасындагы инфляция 20,1 пайызга, ал эми негизги соода өнөктөштөрдөн болгон өлкөлөрдө орточо алганда – 12,0 пайызга жеткен.

3.5-сүрөт. Реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун (РЭАК) жана номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун (НЭАК) индексеринин динамикасы
Индекс 2000=100

3.4. СУРОО-ТАЛАП ЖАНА СУНУШ

3.4.1. Тышкы суроо-талап

Ыкчам алынган маалыматтар боюнча Кыргыз Республикасынын соода балансы 2007-жылдын төртүнчү чейрегинин жыйынтыгына ылайык терс чыгуу менен тартыштыктын өсүшү тенденциясы сакталып калган. Ал эми бул импорттук операциялардын өсүш арымынын экспорттук операциялардан артышына байланыштуу келип чыккан.

3.4.2. Ички суроо-талап

3.4.2.1. Жеке керектөө

2007-жылы калайык-калктын керектөө жигердүүлүгүнүн байкалаарлык өскөндүгү катталган. ИДП түзүмүндө пайдалануу элементтери боюнча үй чарбасында түпкү керектөөгө чыгашалардын өсүш арымынын тездеши тенденциясы түптөлгөн. Жеке керектөөнүн мындай динамикасы жарандардын колунда турган реалдуу кирешелердин көбөйгөндүгүн далилдейт, акыркы бир нече жыл ичинде байкалган эмгек мигранттарынын акча которууларынын өсүшү анын себептеринин бири болуп саналат. Мындан тышкары, кирешелердин өсүшүнө республикада эмгек акынын жогорулоосу да олуттуу таасирин тийгизген. Алсак, бир жумушчунун орточо айлык номиналдык эмгек акысынын өлчөмү 2007-жыл үчүн алынган маалыматтар боюнча (майда ишканаларды эсепке албаганда) өткөн 2006-жылдагыга салыштырганда дээрлик үчтөн бирге өскөн, ал эми реалдуу алганда анын өсүшү 19,0 пайызды түзгөн.

3.4.2.2. Мамлекеттик чыгашалар

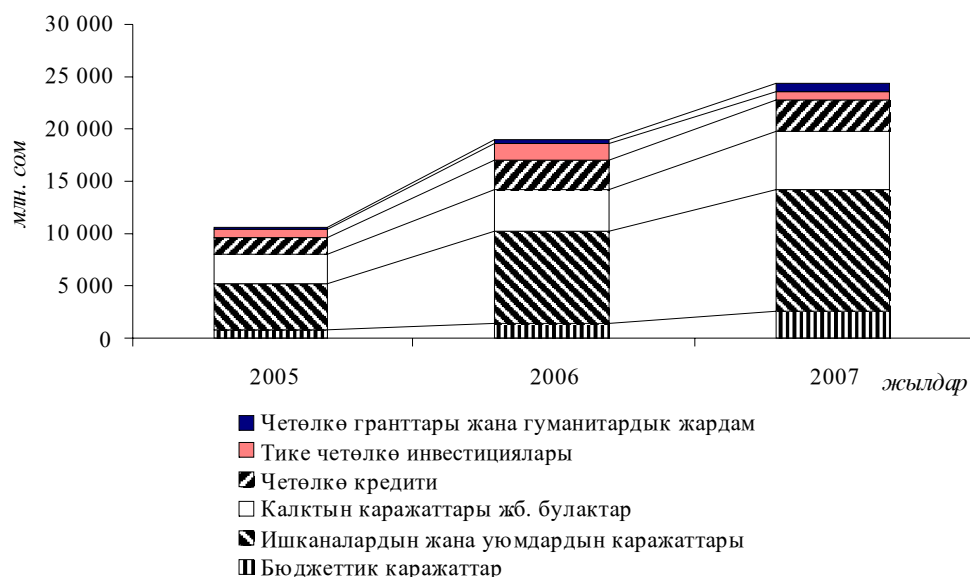
Кароого алынып жаткан мезгил ичинде чыгашалардын олуттуу үлүшүн утурумдук керектөөлөргө кеткен чыгашалар ээлеген, албетте бул, өлкөдө

акча сунушун накталай түзүүчүлөрдүн өзгөрүүсүнө таасирин тийгизген. 2007-жыл үчүн мамлекеттик бюджеттин аткарылышынын жыйынтыгы боюнча, эмгек акыларды төлөөгө жана Кыргыз Республикасынын Социалдык фондусуна чегерүүлөргө кеткен чыгашалар, 2006-жылдагыга салыштырганда реалдуу алганда¹ 30,0 пайызга көбөйүү менен мамлекеттик чыгашалардын жалпы көлөмүнүн 39,7 пайызын түзгөн. 2007-жылдагы мамлекеттик бюджеттин кирешелери андан мурдагы жылдагыга салыштырганда реалдуу алганда¹ 28,5 пайызга көбөйгөн. Акча каражаттарынын профицити (Мамлекеттик инвестициялар программасын эске албаганда) 130,0 млн. сомду же ИДПга карата 0,1 пайызды түзгөн.

3.4.2.3. Инвестициялар

2007-жылда негизги капиталга инвестициялардын өсүшү 2006-жылдагы 54,6 пайызга салыштырмалуу (такталган маалыматтарды эске алганда жана 2006-жылдагы негизги капиталга инвестициялардын көлөмүн кайра кароо менен) реалдуу алганда 3,7 пайызды түзгөн. 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде 2006-жылдын тиешелүү чейрегиндегиге салыштырганда негизги капиталга инвестицияларды өздөштүрүү деңгээли 5,7 пайызга өскөн жана 9842,4 млн. сомду түзгөн. Мурункудай эле, 2007-жылы инвестициялардын негизги үлүшү (жалпы көлөмдүн 67,1 пайызы) подряддык иш көлөмүнө туура келген, ал 16373,5 млн. сомду түзгөн. Негизги капиталга инвестициялар негизинен, ишканалардын, уюмдардын өздүк каражаттарынын, калктын каражаттарынын эсебинен каржыланган.

3.6-сүрөт. Негизги капиталга инвестициялардын түзүмү

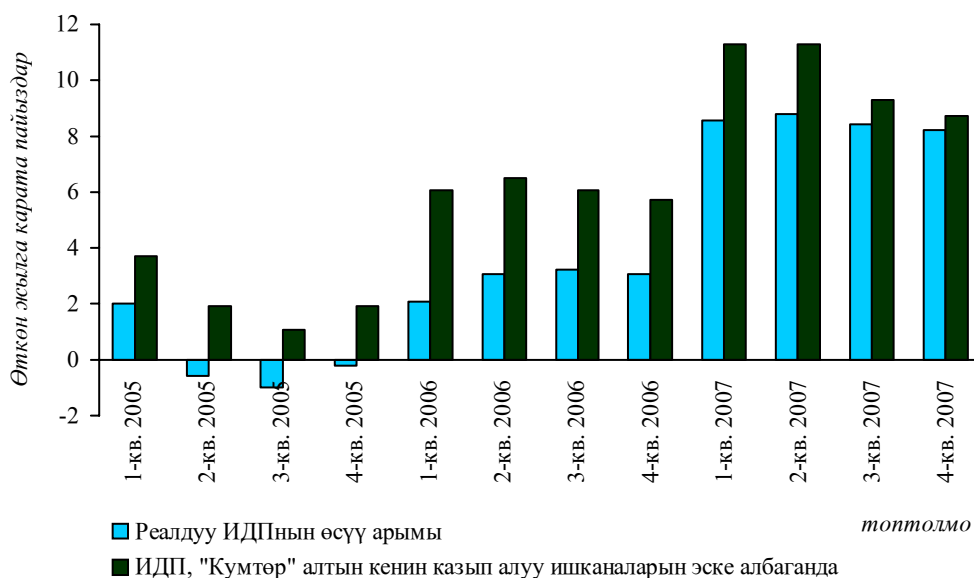
Өздөштүрүлгөн инвестициялардын жалпы көлөмүнүн эң көп үлүшү тармактар боюнча алганда, туракжай курулушуна (23,0 пайыз), өнөржайына (тоо-кен казып алуу – 15,7 пайыз, кайра иштетүү – 10,0 пайыз жана электр энергиясын, газды, сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү – 7,6 пайыз) жана транспорт жана байланышка (12,7 пайыз) туура келген.

¹ Керектөө бааларынын индексине коррекциялануу менен.

3.4.3. Ички дүң продукт

2007-жылы өлкөнүн экономикасында ишкердик жигердүүлүктүн байкаларлык өсүшү катталган. Жыл жыйынтыгы боюнча реалдуу ички дүң продукттун өсүш арымы Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдынала маалыматтары боюнча 8,2 пайызды түзгөн (такталган маалыматтар боюнча 2006-жылдын январь-декабрь айларында – 3,1 пайыз). Реалдуу ИДПнын өсүшү экономиканын төмөнкү тармактарында өндүрүш көлөмдөрүнүн көбөйүшү менен шартталган: транспорт жана байланыш тармагында 44,4 пайызга (3058,8 млн. сомго), соодада – 11,2 пайыз (2340,9 млн. сомго), өнөржайында – 7,3 пайызга (1233,5 млн. сомго) жана курулушта – 20,2 пайызга (614,5 млн. сомго). Айылчарба тармагында да өсүш уланган – отчеттук жылда бул тармактын ИДПдагы көлөмү 1,5 пайызга же 505,4 млн. сомго көбөйгөн. «Кумтөр» алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, реалдуу алгандагы ИДПнын өсүшү 2006-жылдагы 6,1 пайызга салыштырганда, 8,7 пайызды түзгөн.

3.8-сүрөт. ИДПнын реалдуу өсүшү

ИДПнын тармактык түзүмүндө эң жогорку салыштырмалуу салмак айыл чарбасына туура келген, анын үлүшү 2007-жылы 1,8 пайыздык пунктка, 26,9 пайызга чейин кыскарган. Кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө транспорт жана байланыш тармагынын жигердүү өсүшкө ээ болуусуна байланыштуу, анын салыштырмалуу салмагы 2,0 пайыздык пунктка, 8,1 пайызга чейин көбөйгөн, ал эми сооданын үлүшү 18,4 пайыздан 18,9 пайызга чейин өскөн. Өнөржай продукциялары отчеттук мезгилде ИДПнын жалпы көлөмүндө 14,8 пайызды түзгөн жана 2006-жылдагыга салыштырганда дээрлик өзгөрүүсүз калган. Продукттарга салыктардын үлүшү мурдагы эле деңгээлинде – 12,5 пайыз чегинде сакталып калган.

4. АКЧАКРЕДИТ САЯСАТЫ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕР

4.1. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНК БАШКАРМАСЫНЫН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

Төмөндө Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын акчакредит саясаты боюнча 2007-жылдын төртүнчү чейрек ичинде кабыл алынган негизги чечимдери келтирилген:

1. Улуттук банк Башкармасынын 2007-жылдын 19-сентябрындагы N42/1 токтому менен бекитилген (Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинен 2007-жылдын 17-октябрында N 95-07 номеринде каттоодон өткөртүлгөн) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ноталарын чыгаруу, жайгаштыруу, жүгүртүү жана төлөө жөнүндө» жобого киргизилген өзгөртүүлөр жана толуктоолор 2007-жылдын 30-октябрынан тартып (расмий жарыяланган учурдан тартып) күчүнө кирген. Бул өзгөртүүлөр жана толуктоолор банк тутумунда ликвиддүүлүк деңгээлин жөнгө салуу үчүн пайдаланылган каражаттар чөйрөсүн кеңейтүү максатында киргизилген.
2. Улуттук банк Башкармасынын 2007-жылдын 19-сентябрындагы N42/3 «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын эсептик чени жөнүндө» токтомуна ылайык 2007-жылдын 8-ноябрынан тартып Улуттук банктын эсептик чени анын жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарынын акыркы 20 аукциондо түптөлгөн кирешелүүлүгүнүн орточолонгон маанисине теңдештирилген.
3. Улуттук банк Башкармасынын 2007-жылдын 19-сентябрындагы N42/4 токтому менен бекитилген (Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинде 2007-жылдын 26-октябрында 102-07 номеринде каттоодон өткөртүлгөн) «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик казына векселдерин Улуттук банк аркылуу жайгаштыруу боюнча аукциондорду өткөрүү тартиби жөнүндө» жобонун жаңы редакциясы 2007-жылдын 30-ноябрынан тартып колдонууга берилген (расмий жарыяланган учурдан тартып).
4. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2007-жылдын 30-ноябрында «2007-жылдын 9 айы ичиндеги акчакредит-саясат жөнүндө отчет» каралып, маалымат ирээтинде эске алынган.
5. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2007-жылдын 20-декабрында төмөнкү маселелер кароого алынган жана жактырылган:
  - «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акчакредит саясатынын 2008-2010-жылдарга негизги багыттары» (N54/1 токтому). Бул документте Улуттук банктын акчакредит саясатынын орто мөөнөттүк мезгил аралыгына максаттуу багыттары аныкталган. Улуттук банктын акчакредит саясатынын орто мөөнөттүк мезгил аралыгындагы негизги максаты болуп – туруктуу экономикалык өсүштүн маанилүү шарты катары баанын туруктуулугун колдоо саналат.
  - «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2008-жылга акчакредит саясат жөнүндө билдирүүсү» (N54/2 токтому). Калайык-кал-

ктын улам тереңдеп жаткан инфляциялык күтүүлөрүн басаңдатуу жана орто мөөнөттүк мезгил аралыгында туруктуу экономикалык өсүштүн негизги шарттарынын бири катары, баанын жалпы деңгээлинин туруктуулугун колдоп туруу Улуттук банктын акчакредит саясатынын 2008-жылдагы негизги максаты. Улуттук банк Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен бирдикте керектөө бааларынын өсүшүн 12-15 пайыз чегинде токтотуп туруу үчүн макулдашылган бардык тиешелүү чараларды көрөт.

4.2. АКЧАКРЕДИТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ КОМИТЕТИНИН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

Акчакредиттик жөнгө салуу комитети (мындан ары – Комитет) акчакредит чөйрөсүндө оперативдүү чечимдерди иштеп чыгууну жана кабыл алууну жүзөгө ашырат. Чечимдер Комитет тарабынан жума сайын кабыл алынат жана акча рыногунда түптөлгөн жагдайга баа берүү натыйжаларына негизделет. Операциялардын көлөмү Комитет тарабынан банк тутумунун абалын жана салыктык-бюджет чөйрөсүндөгү абалды эске алуу менен ошондой эле, акчакредит саясатынын жакырчылыкты кыскартууга жана экономикалык өсүшкө түрткү берүүгө багытталган программалардын чегинде белгиленген максаттуу көрсөткүчтөрүнүн негизинде, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2007-жылга акчакредит саясаты жөнүндө билдирүүсүндө жана Акчакредит саясатынын 2007-2009-жылдарга негизги багыттарында белгиленгендей аныкталат.

Комитеттин сунуш-көрсөтмөлөрү:

1. Банк тутумунда ликвиддүүлүктү жөнгө салуу максатында репо шарттарында баалуу кагаздарды сатуу боюнча аукциондорду өткөрүү сунушталган. Отчеттук мезгилде МКВ(ж) сатуунун көлөмү 745,5 млн. сомду, ал эми кайра сатып алуу көлөмү – 1025,2 млн. сомду түзгөн.

2. Банк тутумундагы ликвиддүүлүктүн жалпы деңгээлин жана коммерциялык банктар тарабынан жылдын акырында суроо-талаптын жогорулагандыгын эске алуу менен Улуттук банк, жума сайын өткөрүлүүчү аукциондордо жүгүртүү мөөнөтү 14 күндүк ноталарды сатуунун сунушталган көлөмүн 75 млн. сомдон 160 млн. сомго, жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарды – 75 млн. сомдон 320 млн. сомго чейин көбөйткөн. Ноябрь айынан тартып Улуттук банк мөөнөтү 91 жана 182 күндүк ноталарды жүгүртүүгө чыгарган.

Отчеттук мезгилде Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 14 күндүк ноталарын сатуу боюнча жарыяланган 13 аукциондун 12си өткөрүлгөн, бир аукцион кирешелүүлүк өзгөрүлмөлүүлүгүнө байланыштуу өткөрүлбөгөн катары таанылган. Суроо-талап көлөмү сунуштоо көлөмүнөн бир азга ашкан болсо, катышуучулардын саны 5тен (сентябрдын акырындагы) 7-8ге чейин өскөн (2007-жылдын декабрь айынын акырында). Жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарды сатуу боюнча жарыяланган 14 аукциондун бардыгы өткөрүлгөн катары таанылган. Ал эми декабрдын акырында Улуттук банк эки жолу жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарды кошумча жайгаштыруу-

ну жүзөгө ашырган. Мында суроо-талап көлөмү сатуу көлөмүнөн эки жана андан көп эсеге жогору болгон, ал эми катышуучулардын саны 4төн 9га чейин өзгөргөн. Жүгүртүү мөөнөтү 91 жана 182 күн болгон ноталарды сатуу боюнча жарыяланган 9 аукциондун ичинен 5 гана – жүгүртүү мөөнөтү 91 күн болгон ноталарды сатуу боюнча өткөрүлгөн, ал эми калгандары катышуучулардын санынын жетишсиздигине жана/же кирешелүүлүктүн өзгөрүлмөлүүлүгүнө байланыштуу өткөрүлбөгөн катары таанылган.

Жүгүртүү мөөнөтү 14 күндүк ноталардын орточо салмактанып алынган кирешелүүлүгү 6,10 пайыздан (2007-жылдын сентябрынын акырына карата) жылдын акырындагы 7,95 пайызга чейин (2006-жылдын декабрынын акырына карата – 2,92 пайыз) өскөн, 28 күндүк ноталар боюнча – 7,43 пайыздан (2007-жылдын сентябрынын акырына карата) жылдын акырындагы 8,37 пайызга чейин (2006-жылдын декабрынын акырына карата – 3,15 пайыз) өскөн, ал эми 91 күндүк ноталар боюнча 9,94 пайыздан (2007-жылдын ноябрь айынын башына карата) 9,52 пайызга чейин (2007-жылдын акырына карата) төмөндөгөн.

Рефинансылоо чендерин аныктоо үчүн пайдаланылган жана рыноктук чендерди белгилөөдө багыт берүүчү болуп саналган эсептик чен, 2007-жылдын декабрь айынын акырына карата 8,79 пайызды түзгөн.

3. Банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүктү жөнгө салуу максатында коммерциялык банктардан 7 күндүк жана 1 айлык мөөнөткө, тиешелүүлүгүнө жараша, 1,8 жана 2,0 пайыз чени боюнча мөөнөттүү депозиттерди кабыл алуу сунушталган. Мында депозиттин минималдуу көлөмү 10,0 млн. сом өлчөмүндө белгиленген. Кароого алынып жаткан мезгилде коммерциялык банк менен 7 күндүк мөөнөткө 80,0 млн. сом суммасында депозит жайгаштыруу боюнча бир бүтүмгө келишилген. Жалпысынан 2007-жыл ичинде Улуттук банк тарабынан жалпы көлөмү 1664,0 млн. сомдук 45 бүтүмгө келишилген.

4. МКВ рыногунда 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде кирешелүүлүктүн олуттуу өзгөрүүгө дуушар болгондугу катталган эмес, ошол эле убакта суроо-талап сунуштан алда канча ашып турган. 3 айлык МКВлардын кирешелүүлүгү 2007-жылдын акырына карата сентябрь айынын акырына салыштырмалуу өзгөргөн эмес жана мурдагыдай эле, 5,62 пайызды түзгөн. Өзгөрүлмөлүү алкагы анчалык жогору болбой 5,41-5,9 пайызды түзгөн жүгүртүү мөөнөтү 6 ай болгон МКВлардын кирешелүүлүгү 6,05 пайыздан 7,49 пайызга чейин өскөн, мында өзгөрүлүү алкагы 6,05-7,88 пайызды түзгөн. Узак мөөнөттүү баалуу кагаздар боюнча пайыздык пункттардын төмөндөөсү катталган. Алсак, жүгүртүү мөөнөтү 12 ай болгон МКВлар боюнча кирешелүүлүк 9,06 пайыздан 9,05 пайызга, 18 ай болгон МКВлар боюнча - 11,91 пайыздан 10,96 пайызга, ал эми 24 ай болгон МКВлар боюнча - 14,82 пайыздан 13,35 пайызга төмөндөгөн.

5. Өзгөрүлмөлүү алмашуу курсу саясатына таянуу менен Улуттук банктын валюта рыногундагы аракеттери, сомдун алмашуу курсунун АКШ долларына карата кескин өзгөрүүсүн текшилөөгө багытталган.

Демек, 2007-жылдын төртүнчү чейрегинде Улуттук банк ички валюта

рыногунда четөлкө валютасын сатып алуу сыяктуу эле, сатуу боюнча да операцияларды жүргүзгөн. Мында сатып алуу көлөмү (89,0 млн. АКШ доллары) сатуу көлөмүнөн (21,2 млн. АКШ доллары) олуттуу ашкан. Улуттук банктын таза сатып алуусунун көлөмү өткөн жылдын октябрь-декабрь айларында 67,8 млн. АКШ долларын түзгөн.

Нак четөлкө валютасы менен операциялар жүргүзүлгөн эмес.

Сомдун АКШ долларына карата эсептик курсу 2007-жылдын төртүнчү чейреги ичинде 3,8 пайызга, ал эми жыл башындагыга салыштырганда 6,9 пайызга чыңдалуу менен декабрь айынын акырына карата 35,4988 сом/АКШ долларын түзгөн (2006-жылдын декабрь айынын акырында 38,1238 сом/АКШ доллары).

6. Банк тутумунда ликвиддүүлүктү жөнгө салуу максатында коммерциялык банктар тарабынан суроо-талап болгон учурда четөлкө валютасы менен кайтарым своп-операцияларын жүзөгө ашыруу сунушталган. Улуттук банк тарабынан кароого алып жаткан мезгилде келишилген кайтарым своп-операциялардын көлөмү 34,5 млн. АКШ долларын түзгөн, ал эми бүтүндөй жыл ичинде бул көрсөткүч – 48,9 млн. АКШ долларында катталган.

7. Банк тутумунда ликвиддүүлүктү жөнгө салуу максатында банктар аралык валюта рыногунда Улуттук банктын Соода-маалыматтык электрондук системасы аркылуу жумасында 1 млн. евро өлчөмүндө белгиленген сатуу лимитинде еврону сатуу операцияларын жүргүзүүнү баштоо сунушталган. Отчеттук мезгилде 200,0 миң евро сатуу боюнча 1 операция ишке ашырылган.

4.3. 2008-ЖЫЛДЫН БИРИНЧИ ЧЕЙРЕГИНДЕГИ ИНФЛЯЦИЯГА БАА БЕРҮҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акчакредит саясатынын максаттуу багыттары жана аларга жетишүү чаралары Улуттук банктын акчакредит саясатынын 2008-2010-жылдарга негизги багыттарында келтирилген.

2008-жылы Улуттук банк Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен бирдикте керектөө бааларынын өсүшүн 12-15 пайыз чегинде токтотуп туруу үчүн зарыл болгон, макулдашылган чараларды көрөт (декабрь айы өткөн жылдын декабрь айына карата). 2008-жылда инфляция динамикасы республикадагы макроэкономикалык жагдайга тышкы таасирлердин жана өсүшкө ык койгон чогуу алгандагы ички жана тышкы суроо-талап, тышкы конъюнктурадагы өзгөрүүлөр, табигый монополия тарифтеринин күтүлүп жаткан жогорулоосу, мамлекеттик сектордо эмгек акылардын өсүшү, сомдун алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгүнүн жогорулоосу жана экономиканы долларлаштыруунун төмөндөшү, ошондой эле айыл чарба продукцияларына баалардын сезондук олку-солкулугу сыяктуу факторлордун таасир этүүсүнүн орун алып турган тобокелдиги менен аныкталат.

2008-жылдын биринчи чейрегинде инфляциялык маанайдын сакталып

турушу сезондук факторлордун таасир этүүсүнө, эт, сүт азыктарына жана жашылча-жемиштерге орточо баанын өсүшүнө, ошондой эле 2008-жылдын 1-январынан тартып, Өзбекстандан сатып алуу баасынын өсүшүнө байланыштуу жаратылыш газына тарифтердин жогорулоосуна өбөлгө түзүшү ыктымал.

Бул болжолдоолордон улам, 2008-жылдын биринчи чейрегинде инфляция 4,4 пайыз деңгээлинде калыптанышы күтүлүүдө.

4.1-сүрөт. Инфляция динамикасы

